

ZARZĄDZENIE

REGIONALNEGO DYREKTORA OCHRONY ŚRODOWISKA W GDAŃSKU

z dnia *28 maja*2025 roku

**w sprawie ustanowienia zadań ochronnych
dla rezerwatu przyrody „Jezioro Udzierz”**

Na podstawie art. 22 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 i 1940) zarządza się, co następuje:

§ 1. Ustanawia się na 5 lat zadania ochronne dla rezerwatu przyrody „Jezioro Udzierz”, zwanego dalej „rezerwatem”.

§ 2. Identyfikację i ocenę istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz sposoby eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków, określono w załączniku nr 1 do zarządzenia.

§ 3. 1. Opis sposobów ochrony czynnej ekosystemów z podaniem rodzaju, rozmiaru i lokalizacji poszczególnych zadań określono w załączniku nr 2 do zarządzenia.

2. Lokalizację działań ochronnych określa mapa stanowiąca załącznik nr 3 do zarządzenia.

§ 4. Obszar rezerwatu objęty jest ochroną czynną.

§ 5. Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

Regionalny Dyrektor
Ochrony Środowiska
w Gdańsku
Anna Tchórzewska

Identyfikacja i ocena istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz sposoby eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków.

Lp.	Identyfikacja i ocena istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych	Sposoby eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków
Zagrożenia istniejące wewnętrzne		
1.	Sukcesja drzew i krzewów, głównie sosny, brzozy i wierzb, w fitocenozach torfowiskowych.	1) Usunięcie drzew i krzewów z płatów torfowisk; 2) usuwanie samosiewów i odrośli drzew i krzewów pojawiających się w fitocenozach torfowiskowych.
2.	Sukcesja drzew w fitocenozach łąkowych.	1) Koszenie łąk; 2) ograniczenie powierzchni zarośli wierzbowych.
Zagrożenia potencjalne wewnętrzne		
3.	Nierozpoznany skład ichtiofauny, możliwa obecność gatunków obcych i inwazyjnych.	1) Ocena aktualnego składu ichtiofauny; 2) w przypadku stwierdzenia niewłaściwej struktury jakościowej lub ilościowej ichtiofauny wykonać odłów selektywny ryb.
4.	Postępujące ubożenie biocenotyczne jeziora na skutek dalszej eutrofizacji i wypływania zbiornika.	Remont i utrzymanie/odbudowa zastawki na rzece Mątawie (w otulinie rezerwatu, ok. 125 m od brzegu jeziora Udzierz).
Zagrożenia istniejące zewnętrzne		
5.	Ewolucja jeziora Udzierz: wypływanie i eutrofizacja jeziora, zmniejszenie powierzchni otwartego lustra wody, sukcesja gatunków szuwarowych i krzewów, zmniejszenie zasięgu występowania niektórych zbiorowisk wodnych (m. in. zespołów ramienic), ograniczenie/zanikanie biotopów dla ptaków wodno-błotnych.	Ograniczenie spadku poziomu wody jeziora i eutrofizacji jego wód poprzez działania w otulinie rezerwatu : 1) remont i utrzymanie/odbudowa zastawki na rzece Mątawie (ok. 125 m od brzegu j. Udzierz); 2) zaniechanie odwadniania torfowisk (i dopływu zanieczyszczonych wód z murszejących torfowisk do jeziora Udzierz); 3) ograniczenie odwadniania łąk na siedliskach torfowych (i dopływu zanieczyszczonych wód do jeziora Udzierz).
6.	Odwadnianie jeziora Udzierz przez rzekę Mątawę przyspieszające ewolucję biocenotyczną jeziora.	Remont i utrzymanie/odbudowa zastawki na rzece Mątawie (w otulinie rezerwatu, ok. 125 m od brzegu jeziora Udzierz).
7.	Kłusownictwo rybackie powodujące płoszenie i przypadkowe odłowy ptaków, zaburzające strukturę ichtiofauny.	1) Kontrole rezerwatu przez Straż Rybacką, Policję i inne uprawnione służby; 2) usuwanie sieci kłusowniczych i innych narzędzi połowowych.
8.	Antropopresja: penetracja rezerwatu, płoszenie zwierząt, niszczenie roślinności,	1) Uzupełnienie i utrzymanie tablic informujących o formie ochrony przyrody i zakazach obowiązujących na terenie rezerwatu;

	zawlekanie gatunków obcych dla flory rezerwatu, zagrożenie pożarowe.	2) usuwanie odpadów; 3) kontrole uprawnionych służb: Straży Leśnej, Straży Łowieckiej, Straży Rybackiej, Policji.
Zagrożenia potencjalne zewnętrzne		
9.	Nie zidentyfikowano.	Nie określono.

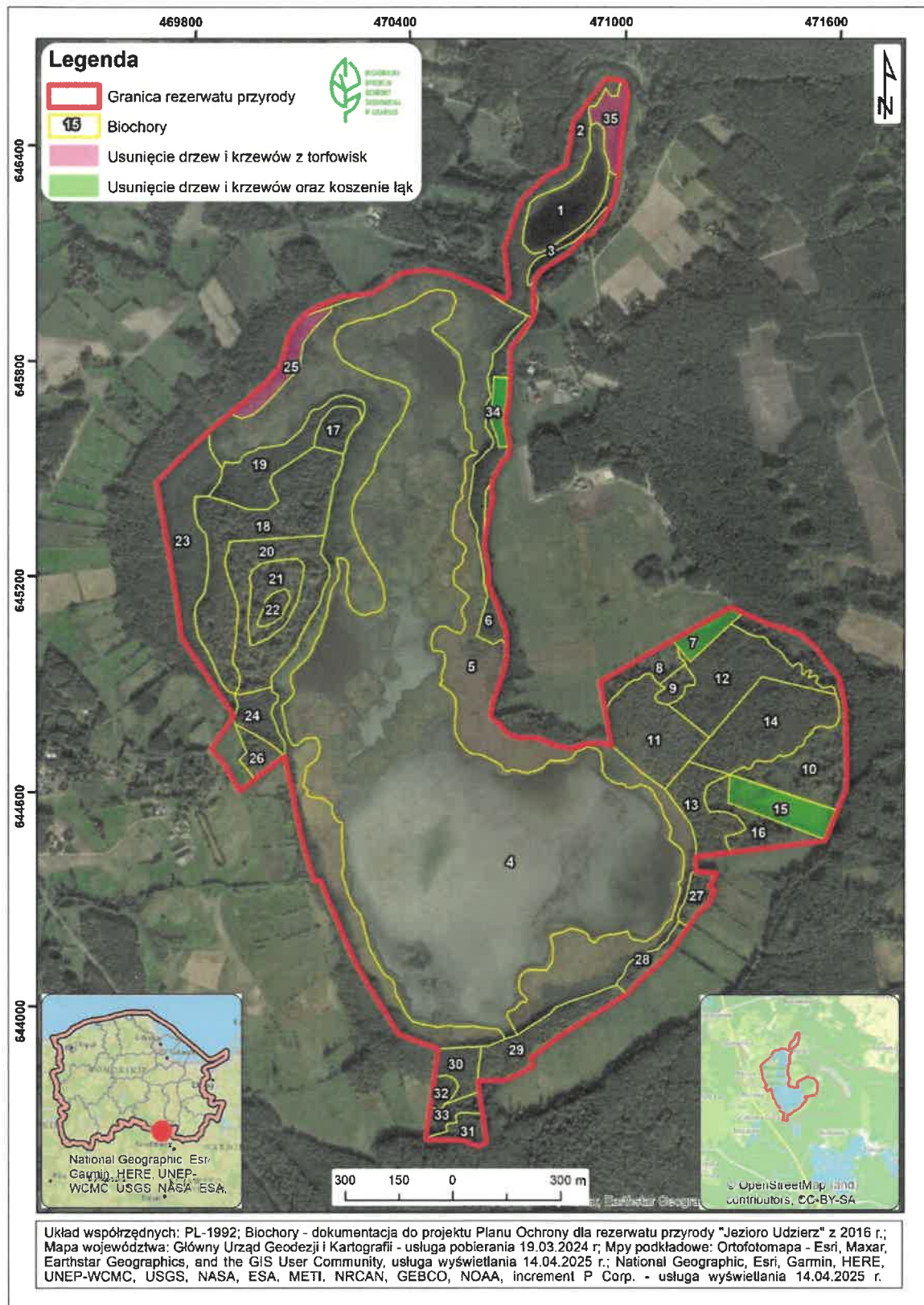
Opis sposobów ochrony czynnej ekosystemów z podaniem rodzaju, rozmiaru i lokalizacji poszczególnych zadań.

Lp.	Rodzaj zadań ochronnych	Rozmiar zadań ochronnych	Lokalizacja zadań ochronnych ¹⁾
1.	Usunięcie drzew i krzewów z płatów torfowisk.	1) Na powierzchni 3,15 ha; 2) prace wykonać poza okresem lęgowym ptaków (obejmującym okres od 1 III do 31 VIII); 3) w miarę potrzeby zabieg powtarzać w kolejnych latach po wycince w okresie od 1 VI do 15 VIII, usuwać pojawiające się samosiewy i odrośla; 4) prace wykonać przy użyciu ręcznych narzędzi, a uzyskaną biomasę wynieść poza torfowisko, wywieźć z rezerwatu i zutylizować.	Biochory 25, 35
2.	Usunięcie zarośli, głównie wierzb z fitocenoz łąkowych.	1) Powierzchnia ok. 3,5 ha; 2) zarośla wyciąć poza okresem lęgowym ptaków (obejmującym od 1 III do 31 VIII), a następnie powtórzyć wycinkę w kolejnym roku w okresie od 1 VI do 15 VIII; 3) działania należy powtarzać w kolejnych latach – po stwierdzeniu takiej potrzeby, tj. występowania odrośli wierzb; 4) wszystkie powierzchnie, na których wykonano wycinkę krzewów należy kosić (tak jak łąki); 5) prace wykonać przy użyciu narzędzi ręcznych, dopuszcza się wykonanie mulczowania – wyłącznie w miejscach najsilniej zarośniętych krzewami; 6) do wywozu biomasy dopuszcza się lekki sprzęt mechaniczny.	Biochory 7, 15
3.	Koszenie łąk.	1) Na powierzchni około 4,5 ha; 2) koszenie wykonać raz w roku, w terminie od 15 VIII do 30 IX; 3) biomasę usunąć z rezerwatu i zutylizować; 4) dopuszcza się użycie lekkiego sprzętu mechanicznego (poza miejscami zabagnionymi, w których wszystkie prace należy wykonać ręcznie, a biomasę wynieść).	Biochory 7, 15, 34
4.	Ocena składu ilościowego i jakościowego ichtiofauny.	1) Rozpoznanie struktury jakościowej i ilościowej ichtiofauny; 2) w przypadku stwierdzenia gatunków obcych lub niewłaściwej struktury gatunkowej ryb –	Jezioro Udzierz.

¹⁾ Lokalizacja i numeracja biochor wg dokumentacji do planu ochrony rezerwatu „Jezioro Udzierz”. Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej, O. Gdynia, 2016.

		przeprowadzić selektywny odłów wskazanych gatunków.	
5.	Ograniczenie kłusownictwa rybackiego.	1) Kontrole rezerwatu przez Straż Rybacką, Policję i inne uprawnione służby; 2) usuwanie sieci kłusowniczych i innych narzędzi połowowych.	Jezioro Udzierz
6.	Ograniczenie antropopresji.	1) Uzupelnienie i utrzymanie tablic informujących o formie ochrony przyrody; 2) patrolowanie rezerwatu przez Straż Rybacką, Straż Leśną, Straż Łowiecką oraz Policję i egzekwowanie zakazów obowiązujących w rezerwatach przyrody.	1. Na granicy rezerwatu; 2. Cały rezerwat.
7.	Usuwanie odpadów.	Wg potrzeb.	Cały rezerwat.

Lokalizacja działań ochronnych²⁾.

²⁾ Lokalizacja i numeracja biochor wg dokumentacji do planu ochrony rezerwatu „Jezioro Udzierz”. Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej, O. Gdynia, 2016.

Uzasadnienie

Zadania ochronne dla rezerwatu przyrody „Jezioro Udzierz” zostały opracowane na podstawie art. 22 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 i 1940), zgodnie z art. 22 ust. 3 tej ustawy. Przez zadania ochronne rozumie się wyszczególnienie ustalonych działań ochronnych, które wynikają z potrzeby przeciwdziałania stwierdzonym zagrożeniom i utrzymania celu ochrony rezerwatu.

Rezerwat „Jezioro Udzierz” położony jest w województwie pomorskim, w powiecie starogardzkim, na terenie gminy Osiek. Obejmuje grunty Skarbu Państwa w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie oraz Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe Nadleśnictwo Lubichowo. Rezerwat zlokalizowany jest w obszarach Natura 2000: Bory Tucholskie PLB220009 i Krzewiny PLH040022, a także w Obszarze Chronionego Krajobrazu Borów Tucholskich.

Rezerwat „Jezioro Udzierz” (o powierzchni 229,88 ha) został uznany na mocy zarządzenia nr 101/2000 Wojewody Pomorskiego z dnia 31 maja 2000 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody „Jezioro Udzierz” (Dz. Urz. Woj. Pom. z 2000 r. Nr 56 poz. 348), w celu zachowania zróżnicowanej gatunkowo i ilościowo ornitofauny, flory oraz interesujących zbiorowisk roślinnych Jeziora Udzierz i części otaczających je szuwarów, torfowisk i łąk.

Jezioro Udzierz jest bardzo płytkim zbiornikiem (głębokość maksymalna wynosi 1,3 m), a jego powierzchnia wynosi około 100 ha (powierzchnia lustra wody jednie 67 ha). Powierzchnia jeziora i jego głębokość zmniejsza się, co przede wszystkim ma podłoże antropogeniczne. Zaburzenie stosunków wodnych w zlewni jeziora nastąpiło w wyniku melioracji rolniczych i leśnych na torfowiskach zlokalizowanych w zlewni jeziora oraz budowy kanału A odprowadzającego wodę z jeziora w kierunku południowym – poprzez jezioro Mątasek do Mątawy (i Wisły). Różnica rzędnych położenia obu jezior wynosi ponad 1m, co przy odległości ok. 800 m między jeziorami, powoduje drenowanie wód jeziora Udzierz do jeziora Mątasek. Ponadto, zaniechanie piętrzenia wody w j. Mątasek oraz udroźnienie odpływu kanałem A, przyspieszyło osuszenie jeziora Udzierz.

Na obszarze rezerwatu wyróżniono 36 zbiorowisk roślinnych, większość z nich związana jest z płytką misą jeziora Udzierz j jego silnie zabagnionym brzegiem. Dominującą rolę pełnią zbiorowiska wodne i przybrzeżne szuvary. Linie brzegową jeziora otacza stosunkowo wąski pas lasów i zarośli higrofilnych. Na szczególną uwagę zasługują występujące w południowej części jeziora łąki ramienicowe (siedlisko przyrodnicze o kodzie 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki z podwodnymi łąkami ramienic (*Characteria spp.*)³⁾). W północnej, silnie wypłyconej części jeziora, dominującą rolę pełnią fitocenozy zespołu żabiścieku i osoki aloesowatej *Hydrocharitetum morsus-ranae*.

Niewielką rolę przestrzenną w rezerwacie pełnią zbiorowiska łąkowe (głównie ze związku *Calthion*), w większości zniekształcone na skutek braku koszenia. Nieznaczną powierzchnię zajmują także fitocenozy torfowiskowe, pełnią one jednak rolę ostoi dla cennych i rzadkich gatunków roślin.

Rezerwat „Jezioro Udzierz” jest jednym z najcenniejszych obiektów dla ptaków we wschodniej części Borów Tucholskich. Cała powierzchnia jeziora stanowi miejsce odpoczynku i żerowania dla ptaków wodno-błotnych. Jezioro jest jednak w różny sposób wykorzystywane przez te ptaki w poszczególnych okresach fenologicznych, co wynika z silnego obniżania się poziomu wody i zarastania jeziora w miesiącach letnich i jesiennych. Od wysokości poziomu

³⁾ Kody siedlisk i nazwy siedlisk przyrodniczych zgodne z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 (Dz. U. z 2014 r. poz. 1713).

wody uzależniona jest także wielkość populacji gatunków gniazdujących kolonijnie tzn. śmieszki i rybitwy oraz związanych z nimi gatunków wykorzystujących istniejące kolonie jako „parasol” ochronny tj. perkozów i niektórych gatunków kaczek.

Największym zagrożeniem dla rezerwatu wpływającym na wszystkie biocenozy, jest zbyt niski poziom wody w jeziorze oraz jej niewłaściwa jakość. Dla ograniczenia tego zagrożenia należy odbudować zastawkę na kanale A (rzece Mątawie), zgodnie z zapisami pzo dla obszaru Natura 2000 Krzewiny PLH040022 (zarządzenie Nr 0210/1/2014 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy i Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gdańsku z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Krzewiny PLH040022, Dz. Urz. Woj. Pom. z 2014 r. poz. 208). W otulinie rezerwatu należy zaniechać odnawiania rowów na zmeliorowanych torfowiskach, co ograniczy dopływ biogenów z murszejących torfowisk.

Skutkiem obniżenia poziomu wód gruntowych i powierzchniowych w całym rezerwacie jest też sukcesja roślinności drzewiastej na torfowiskach. Zaplanowano usunięcie drzew i krzewów z dwóch płątów torfowisk i ich utrzymanie w stanie bezdrzewnym w kolejnych latach poprzez usuwanie odrosli i pojawiających się samosiewów.

Zaniechanie koszenia łąk doprowadziło do sukcesji krzewów i drzew (głównie wierzb) oraz gatunków ruderalnych z klasy *Artemisietea*. Dla przywrócenia bogactwa fitocenoz łąkowych konieczne jest usunięcie drzew i krzewów oraz systematyczne, ekstensywne koszenie.

Znacznym problemem jest w rezerwacie kłusownictwo rybackie (siecią i wędkowanie). Nielegalne odłowy ryb mogą doprowadzić do znacznych zaburzeń struktury ichtiofauny, wprowadzania/promowania gatunków negatywnie wpływających na biocenozy wodne, w tym inwazyjnych. Regularna penetracja zbiornika przyczynia się do przeplaszania ptaków zarówno w okresie rozrodczym jak również podczas okresów migracji. Czynniki te powoduje z pewnością spadek liczebności lokalnych populacji ptaków wodnych gniazdujących w rezerwacie, a w okresie gromadzenia się ptaków podczas migracji przeplaszanie stad próbujących żerować lub odpoczywać na zbiorniku. Zagrożeniem dla większych okazów ryb oraz dla pozostałych kręgowców wodnych są sieci rybackie. Uwięzione lub zaplątane w oczkach sieci zwierzęta giną z głodu (ryby) lub topią się (ssaki, płazy). Rozciąganie sieci jest również śmiertelnym zagrożeniem dla nurkujących ptaków wodnych (np. perkozów i grążyc).

Dla eliminacji tego zagrożenia konieczne są regularne kontrole uprawnionych służb (Straż Rybacka, Straż Leśna, Straż Łowiecka oraz Policja) i egzekwowanie zakazów obowiązujących w rezerwach przyrody. Należy również oczyścić jezioro z pozostawionych w nim sieci rybackich i innych narzędzi połowowych oraz śmieci w celu wyeliminowania niebezpiecznych dla zwierząt pułapek oraz odpadów kaleczących zwierzęta.

Antropopresja w rezerwacie „Jezioro Udzierz” związana jest głównie z nielegalnym użytkowaniem jeziora, ale dotyczy również obrzeży jeziora, obszarów łąkowych i leśnych. W tym zakresie ograniczyć ją może uzupełnienie i utrzymanie tablic „urzędowych” informujących o formie ochrony przyrody, a także tablic informujących o walorach rezerwatu, zakazach obowiązujących na jego terenie (np. w formie piktogramów).

W rezerwacie nie przewiduje się zadań ochronnych dotyczących ochrony czynnej gatunków roślin, zwierząt lub grzybów. Działania służące eliminacji zagrożeń dla ekosystemów będą również służyły ochronie bioty. W rezerwacie nie ma obszarów objętych ochroną ścisłą i krajobrazową.

Informacja o projekcie zadań ochronnych została zamieszczona w publicznie dostępnym wykazie danych, udostępnianym poprzez Ekoportal – nr karty 2282025.

Projekt zarządzenia zaopiniowało Nadleśnictwo Lubichowo (pismo ZG.7212.7.2025 z dnia 06.05.2025 r.). Nadleśnictwo zwróciło uwagę na zaawansowany proces sukcesji drzew i krzewów na części łąk, skutkujące ustąpieniem gatunków łąkowych (biochora 8 – wydz. 274Ab). Płat ten usunięto z zadań ochronnych, tj. dopuszcza się tam rozwój fitocenozy leśnych. Zgodnie z propozycją Nadleśnictwa, podczas usuwania zarośli z fitocenozy łąkowych dopisano możliwość mulczowania, co ograniczy powstawanie odrośli wierzb. Zabieg ten należy ograniczyć do najbardziej zniekształconych powierzchni w obrębie płatów łąk.

Uwagę do projektu zarządzenia przekazała Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (mail z dnia 27.05.2025 r.). Dotyczyła ona klasyfikacji zagrożenia (ewolucja Jeziora Udzierz), jako zagrożenie zewnętrzne, a nie wewnętrzne. Uwagę uwzględniono i zmieniono klasyfikację tego zagrożenia.

